

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи в умовах воєнного чи надзвичайного стану та на тимчасово окупованих територіях» від 01.07.2022 р., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2345-20#Text>

3. Цивільний процесуальний Кодекс України, редакція від 06.11.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

4. Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>

5. Наукова стаття кандидата юридичних наук, доцента кафедри ЦПД Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС «Цивільне судочинство: доступ в умовах воєнного стану», *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. № 71. 2022.

Гунчак Тетяна Миколаївна,

*студентка 4 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: *асистент кафедри цивільного процесу,
Московчук Д. О.*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Період воєнного стану, у якому вже майже рік живуть українці, досить суттєво впливає на усі правовідносини та інституції в країні. У зв'язку з даними обставинами все більшою популярності набуває електронний суд, який є можливістю доступу громадян до правосуддя за безпечних умов. Тобто дистанційне судочинство набирає все більшою популярності, а разом і з ним широкого застосування набувають електронні докази, використання правил дистанційного документообігу, застосування порядку дистанційного розгляду справ у режимі відеоконференції, а також отримання рішень суду в електронному вигляді. Отже, дослідження питання електронних доказів в період обставин, які склались, заслуговує на увагу.

З 2017 року до трьох процесуальних кодексів, в тому числі і до Цивільного процесуального кодексу України, була додана нова глава, яка певним чином розширила можливості сторін у справі – електронні докази. У зв'язку із такими нововведеннями були

внесені зміни до статті 100 ЦПК України, надано чітке визначення поняття «електронні докази». Відповідно до зазначеної норми під електронними доказами потрібно розуміти інформацію, яка існує в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, плани, графічні зображення, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, голосові та мультимедійні повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Ці дані можуть зберігатися на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). [1] Законодавче закріплення такого засобу доказування як електронні докази – є досить прогресивним кроком, особливо в умовах жорсткої війни.

Варто приділити увагу питанню, що стосується подання таких електронних доказів, тому що це має досить велике значення для формування відповідної судової практики. Процесуальне законодавство містить таке поняття як «електронна копія електронного доказу». Але в даному випадку мова йде про електронне середовище і тут дуже важко провести чітку межу між оригіналом та копією електронного доказу, оскільки вони є тотожними. Навіть, якщо ми будемо розглядати випадки, коли певну інформацію потрібно передати через відповідні засоби зв'язку, то мова тут буде йти не про переміщення конкретного фрагменту з інформацією, а лише про створення ідентичної копії, але уже на іншому носії. Даний підхід щодо електронних доказів знайшов своє законодавче закріплення у статті 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». [2] У цитованій вище нормі зазначається, що «оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, і у тому числі з електронним підписом автора або підписом, який прирівнюється до власноручного підпису відповідно до вимог Закону України «Про електронні довірчі послуги». Тобто, якщо електронний документ необхідно надіслати не одному адресату, а декільком або ж, якщо такий електронний документ потрібно зберегти на декількох носіях, то кожен з електронних примірників ми будемо вважати оригіналом електронного документа.

При дослідженні питання, що стосується електронних доказів, важливо приділити увагу також питанню, що стосується використання електронного цифрового підпису, який прирівнюється до власноручного підпису. Використання електронного цифрового підпису регулюється Законом України «Про електронні довірчі послуги» [3]. Зазначений нормативно-правовий акт чітко зазначає, що електронні документи, які подаються до суду, повинні бути підписані виключно електронним цифровим підписом. Також частиною четвертою статті 18 Закону України «Про електронні довірчі послуги» визначено, що кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис, та має презумпцію його відповідності власноручному підпису.

При пред'явленні електронного доказу до суду можуть виникнути проблеми із вірною ідентифікацією особи. І. Ю. Татулич досить влучно зазначила, що на практиці можуть виникати також проблеми, пов'язані з встановленням особи, яка створила такий електронний доказ, тому що в соцмережах може зареєструватися будь яка особа під чужим іменем, яке належить зовсім іншій особі. [4, с. 217]. І на практиці досить часто виникають ситуації, коли певна особа поширює завідома неправдиву інформацію, задля негативного впливу на хід справи і така інформація зазвичай спрямовується проти відповідача або позивача. В такому випадку автора буде встановити досить складно, оскільки буде використовуватись інше ім'я. В такому випадку перед судом постає завдання щодо точної ідентифікації особи, яка може бути власником електронного доказу, що подається до суду.

До суду можуть подаватись не лише оригінали електронних доказів, а й їхні паперові копії. Довгий час тривали дискусії щодо чіткого розмежування понять «паперова копія електронного доказу» та поняття «електронна копія паперового доказу». Задля вирішення даного питання, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в справі за № 922/51/20 констатував, «що учасники справи мають право подавати письмові докази в електронних копіях, посвідчених електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису». За наявності такої умови електронна копія письмового доказу не вважається електронним доказом. Таким чином, Верховний Суд зазначив наступні висновки, а саме : «що учасник справи на обґрунтування своїх вимог і

заперечень має право подати суду електронний доказ в таких формах: 1) оригінал; 2) електронна копія, засвідчена електронним цифровим підписом; 3) паперова копія, посвідчена в порядку, передбаченому законом». «Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією із форм, у якій учасник справи має право подати електронний доказ, який є засобом встановлення даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [5].

Досить важливим питанням, що стосується паперових копій електронних доказів, є питання їхнього засвідчення. Керуючись положенням статті 7 Закону «Про електронні документи та електронний документообіг» [8] «електронна копія та копія електронного документа в паперовому документі засвідчується в порядку, передбаченому законом». Але це питання ще не знайшло чіткого на законодавчому рівні закріпленого порядку засвідчення копії електронного документа. У зв'язку з цим під час розгляду та вирішення справи в суді, в якій доказуванню підлягає конкретна інформація з відповідних електронних носіїв або ж із мережі Інтернет, досить часто виникає питання щодо належного їх засвідчення. Відповідно до процесуального законодавства, саме частини 5 ст. 62 ЦПК України «відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді». Що стосується нотаріального засвідчення, то згідно Закону України «Про нотаріат» та у відповідності до Порядку вчинення нотаріальних дій, нотаріус може засвідчити лише копії оригіналів письмових документів. Правом на засвідчення електронних копій або ж інформації з мережі Інтернет нотаріус не наділений, тому зазвичай нотаріуси відмовляють у засвідченні таких документів. Спроба хоч якось врегулювати дане питання виникла ще в 2018 році з підготовкою проекту Закону України «Про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу» (щодо засвідчення копій електронних доказів) за № 8281 від 17 квітня 2018 року, який до цього часу не був розглянутий Верховною Радою. Але сьогодні, коли в Україні продовжуються воєнні дії, цей законопроект не може розцінюватись як актуальний. Складність засвідчення електронного доказу можна пояснити ще й тим, що інформація, яку містить цей носій, може бути видалена умисно або ж випадково. І як наслідок – виникнення неможливості

довести сам факт наявності такої інформації, а сама інформація може бути змінена її користувачем або зберігачем інформації.

Також доцільно звернути увагу на частину 9 статті 84 ЦПК України, відповідно до якої «копії доказів (крім речових доказів), що подаються до суду, заздалегідь надсилаються або надаються особою, яка їх подає, іншим учасникам справи. Суд не бере до уваги відповідні докази у разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи, крім випадку, якщо такі докази є у відповідного учасника справи або обсяг доказів є надмірним, або вони подані до суду в електронній формі, або є публічно доступними». Дана норма дозволяє зробити висновок про те, що, якщо ми подаємо до суду докази у електронній формі, то це не буде тягнути за собою обов'язкове надсилання їх копій іншим учасникам справи. Але, аналіз статті 191 ЦПК, що містить вимоги щодо надсилання копій позовної заяви та доданих до неї документів, не уточнює, як слід поступити у разі, якщо слід залучити до матеріалів справи електронний доказ.

Отже, підсумовуючи усе вищезазначене можна сказати, що законодавче закріплення електронних доказів як засобів доказування є досить ефективним правовим механізмом, особливо в тих умовах, в яких Україна перебуває вже тривалий час, а саме в умовах повномасштабної війни. Викристання учасниками справи електронних доказів забезпечує обмін процесуальними документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу та між сторонами, заявниками в конкретній цивільній справі. Саме завдяки можливості подавати електронні докази, а також здійснювати судочинство в електронній формі, оскільки інформація щодо кожної конкретної справи, а також інші відомості, що стосуються комунікації між судом та учасниками судового процесу надсилаються до електронного кабінету учасника справи в автоматичному режимі, що позбавляє особу необхідності особистої участі в суді, що може бути досить небезпечно, особливо на територіях, де безпосередньо ведуться бойові дії, суди можуть і надалі здійснювати правосуддя навіть в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 року. № 851–15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
3. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 року. № 2155–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
4. Татулич І. Ю. Місце та роль «Електронного суду» у забезпеченні ефективності цивільного судочинства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 46. С. 74–80.
5. Постанова Верховного Суду від 27.11.2020 р. № 922/51/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86207417>.

*Данілейко Поліна Максимівна,
студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри цивільного процесу
Павлова Ю. С.*

ПРОЦЕДУРА УСИНОВЛЕННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

По-перше, хочу зазначити, що згідно зі статистикою від початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави простежувалося рекордне збільшення реєстрації шлюбів в актах цивільного стану, але, водночас, статистика актів розірвання шлюбів набагато більша, хоча б у порівнянні з минулими роками. Так, наприклад, якщо за останні місяці було зареєстровано 7 632 актових записів про розірвання шлюбу, то за аналогічний період минулого року, відповідно – на 11% менше [1].

По-друге, звичайно це не може не відображатися на положенні дітей в таких сім'ях, які вдалися до зміни «статусу сім'ї».

Отже, відповідно до офіційних даних від початку повномасштабної війни на території України 3182 дитини залишились без батьківського піклування. Така статистика не може не засмучувати, але разом з тим, це надає можливість тим батькам, які позбавлені батьківських прав, переосмислити свої помилки у вихованні дитини в минулому та спробувати поновити свої права щодо неї [1].